

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БОГДАН ЮЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 342.722:001.102

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ
ДО ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент

Калиновський Богдан Валерійович,

Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри конституційного права та прав людини

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Федоренко Владислав Леонідович,

Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності
Міністерства юстиції України, директор

кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Кравченко Віктор Віталійович,

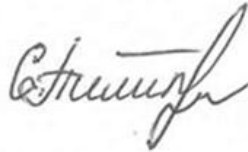
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права

Захист відбудеться «28» січня 2020 р. о 15 год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «27» грудня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Фундаментальним правом, яке забезпечує всебічний розвиток особистості, повноцінне функціонування правової та демократичної держави, формування громадянського суспільства, є право на інформацію. У сучасному світі наявність чи відсутність в особи цього права є показником рівня демократичності держави, цивілізованості суспільства, дотримання та забезпечення загально визнаних прав і свобод людини й громадянина.

У ХХІ столітті інформація є головним чинником соціалізації людини, єднальною ланкою між людиною, суспільством і державою. Об'єктивне та своєчасне інформування громадян з боку влади й надання необхідної для функціонування держави інформації з боку громадян, отримання учасниками суспільних відносин достовірної та повної інформації про події в країні, навколишньому середовищі, використання інформації задля задоволення основних потреб є підґрунтям і запорукою розбудови демократичної, правової держави, громадянського й інформаційного суспільства.

Загальною декларацією прав людини визначено, що кожна людина має право на свободу переконань і вільне їх виявлення (ст. 19). Це право охоплює свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими способами і засобами незалежно від державних кордонів.

У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1087 (1996) про наслідки Чорнобильської катастрофи зазначено, що доступ громадськості до чіткої та повної інформації слід розглядати як основне право людини.

Гарантією реалізації низки прав і свобод людини й громадянина є право на доступ до інформації, яке посідає чільне місце серед інших прав і свобод. Основний конституційний принцип проголошує, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» (ст. 5 Конституції України), однак, у разі відсутності інформації про дії влади, цей принцип втрачає силу, наслідком чого є загроза узурпації державної влади або зловживання нею.

У ч. 2 ст. 34 Конституції України передбачено право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Водночас, відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України, здійснення прав на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

Тлумачення права на інформацію розширюється на підставі позицій фахівців у різних галузях юриспруденції. Питання про правові можливості громадян в інформаційній сфері є одним з найважливіших у пошуку оптимального варіанта правового регулювання права на доступ до інформації. Проте в спеціалізованих, міждисциплінарних і неюридичних дослідженнях різноманітні, подеколи суперечливі, тлумачення інформаційних правомочностей громадян здатні знизити

ефективність права на доступ до інформації. Унаслідок цього постає потреба в реалізації права на доступ до інформації як невід'ємного права людини.

Крізь призму проблематики доступу до публічної інформації в країнах Європейського Союзу акцентують увагу саме на доступі до інформації в кримінальному провадженні для підозрюваного, обвинуваченого й інших учасників. У нашій країні, крім цього, посиленням є науковий інтерес до правових меж запитів і звернень до представників органів державної влади, муніципалітету та сектору безпеки й оборони.

Різні аспекти права доступу до інформації були предметом наукового дослідження таких вітчизняних й іноземних учених, як М. О. Баймуратов, О. В. Батанов, С. К. Бостан, М. М. Гультай, С. Д. Гусарєв, К. К. Жоль, Н. В. Заяць, Б. В. Калиновський, Н. В. Камінська, А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, В. В. Кравченко, І. В. Кушнір, Н. В. Кушакова-Костицька, Л. Р. Наливайко, О. В. Скрипнюк, О. Д. Тихомиров, В. Л. Федоренко, А. Є. Шевченко, Ю. С. Шемшученко та ін.

Попри здобутки у вивченні права на доступ до інформації, залишається чимало недосліджених питань, які потребують подальшого розроблення, формулювання теоретичних висновків і практичних рекомендацій щодо усунення суперечностей у визначенні поняття, змісту, гарантій реалізації цього права, удосконалення механізму його забезпечення в контексті практики країн Європейського Союзу. Це й зумовило актуальність обрання теми дисертації.

На монографічному рівні означене право досліджували: О. В. Нестеренко («Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект», 2008 р.); А. І. Політанський («Право на інформацію як фундаментальне право людини», 2015 р.); Л. І. Рудник («Право на доступ до інформації», 2015 р.); І. В. Кушнір («Конституційне право особи на доступ до публічної інформації та його забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини», 2018 р.); Н. В. Кушакова-Костицька («Право на інформацію в інформаційну епоху: порівняльне дослідження», 2019 р.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженим постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженій Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленому постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженому наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., затвердженим рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 р. (протокол № 28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2015 р. (протокол № 24) і схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 130, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є здійснення комплексного аналізу теорії і практики конституційно-правового регулювання та забезпечення права на доступ до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу.

Для реалізації зазначеної мети було поставлено такі задачі:

- з'ясувати стан наукового дослідження конституційно-правових основ забезпечення доступу до інформації;
- розглянути генезу конституційно-правового закріплення та забезпечення доступу до інформації;
- висвітлити конституційно-правове регулювання доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу;
- дослідити забезпечення права на доступ до інформації органами публічної влади України та Європейського Союзу;
- проаналізувати питання доступу до інформації в рішеннях Європейського суду з прав людини;
- з'ясувати юридичні гарантії забезпечення права на інформацію в Україні та країнах Європейського Союзу;
- виокремити та схарактеризувати шляхи вдосконалення правових підстав обмеження права доступу до інформації в Україні в контексті досвіду країн Європейського Союзу;
- окреслити шляхи реформування механізму юридичної відповідальності за порушення права на доступ до інформації відповідно до практик країн Європейського Союзу.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері забезпечення доступу до інформації.

Предмет дослідження – конституційно-правові основи забезпечення доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність як загальнонаукових, так і спеціально-наукових методів і прийомів наукового пізнання. Вибір методів пізнання був зумовлений предметом дисертаційного дослідження. Загалом обрані методи забезпечують повноту й комплексність дослідження конституційно-правових основ забезпечення доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу. *Історико-правовий метод* надав можливість дослідити виникнення і розвиток права на інформацію та його забезпечення в Україні й країнах Європейського Союзу (підрозділ 1.2). За допомогою *формально-юридичного методу* розглянуто правові норми чинного законодавства України й окремих країн Європейського Союзу, з'ясовано зміст і значення використаних у них понять, термінів, обґрунтовано висновки та пропозиції щодо зміни й доповнення їх (підрозділи 1.1, 3.2, 3.3). *Структурно-функціональний метод* забезпечив висвітлення статусу й діяльності органів публічної влади в Україні та країнах Європейського Союзу щодо забезпечення права на доступ до інформації (підрозділ 2.2). *Порівняльно-правовий метод* надав можливість визначити відмінності права на інформацію в Україні та країнах Європейського Союзу (Швеція, Польща, Литва, Франція тощо) у зіставленні з відповідними положеннями національного законодавства (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). За

допомогою *системно-структурного методу* висвітлено різні аспекти права на інформацію (підрозділи 1.2, 2.1, 2.3, 3.1). *Статистичні методи* використано для вивчення, узагальнення та аналізу рішень Європейського суду з прав людини (підрозділи 2.3, 3.2). *Соціологічний метод* застосовано під час опитування та анкетування працівників судових і правоохоронних органів, адвокатів, правозахисників щодо забезпечення права на інформацію (підрозділи 2.2, 3.3). *Герменевтичний метод* забезпечив вивчення змісту нормативно-правових актів національного права, права Європейського Союзу, а також окремих його країн (підрозділи 1.2, 2.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним монографічним дослідженням у вітчизняній юридичній науці, у якому проаналізовано забезпечення права на доступ до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу. На підставі результатів дисертації сформульовано низку нових для юридичної практики науково-теоретичних положень, зокрема:

вперше:

- визначено та схарактеризовано особливості конституційно-правового закріплення та реалізації в Україні й країнах Європейського Союзу права на доступ до інформації відповідно до закріплених на міжнародному рівні принципів: відкритості, мобільності, доступності та свободи обміну інформацією;

- на підставі практик країн Європейського Союзу запропоновано упровадити Уповноваженого із забезпечення права на інформацію в Україні, наділивши його такими повноваженнями: здійснення контролю за дотриманням права на інформацію; можливість винесення припису-вимоги щодо усунення порушеного права на доступ до інформації; накладання штрафу за порушення законодавства стосовно доступу до інформації;

- у контексті апробованих у країнах Європейського Союзу практик обґрунтовано необхідність внесення змін до законодавства України щодо посилення відповідальності за порушення термінів надання відповіді на звернення до органів публічної влади, ненадання запитуваної інформації, неможливості ознайомитися з проходженням певного проекту акта, рішення, постанови тощо;

удосконалено:

- визначення ролі та місця правозахисних організацій у забезпеченні права на доступ до інформації, аргументовано необхідність створення циклу передач на телебаченні з метою інформування людей щодо реалізації права на офіційну інформацію, забезпечення зручного й доступного способу пошуку інформації, а також розроблення спеціального інформаційного ресурсу для індивідуального консультування громадян з питань організаційно-правових гарантій права на офіційну інформацію;

- положення про можливість обмеження права на доступ до інформації та підстави такого обмеження виключно на рівні Конституції та законів України: оприлюднення певної інформації може загрожувати національній безпеці, безпеці людини, порушувати приватність особи, однак шкода, яка може бути заподіяна цій меті, має бути вагомішою, ніж суспільний інтерес в отриманні інформації. Аргументовано доречність закріплення чітких вимог і процедур обмеження права на

інформацію з метою гарантування охорони й захисту інформаційної безпеки держави, суспільства, людини та громадянина;

– положення стосовно типовості порушень права на доступ до інформації як в Україні, так і в окремих країнах Європейського Союзу; встановлено їх причини, розроблено рекомендації щодо їх усунення;

дістало подальший розвиток:

– твердження, згідно з яким рішення Європейського суду з прав людини є визначальними (хрестоматійними) для розуміння та забезпечення права на доступ до інформації;

– положення, відповідно до якого еволюція права на доступ до інформації в країнах Європейського Союзу має системний характер, його постійно вдосконалювали в умовах формування та розвитку інформаційного суспільства, що дає підстави віднести його не лише до третього, а й до четвертого покоління прав людини;

– пропозиції щодо оптимізації інституту права на доступ до інформації; зокрема, обґрунтовано потребу внесення змін до Конституції України, що враховуватимуть кращі практики окремих країн Європейського Союзу, а також прийняття органічного закону про право на доступ до інформації, який відповідатиме європейським стандартам у цій сфері, міститиме реальний і гарантований механізм забезпечення та захисту права на доступ до інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки й рекомендації можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – під час підготовки проектів нормативно-правових актів з питань забезпечення права на доступ до інформації і тлумачення окремих положень нормативно-правових актів (лист Національної академії внутрішніх справ від 18 січня 2019 р. № 46/01/1Вр);

– *освітньому процесі й науково-дослідній діяльності* – для підготовки навчальних програм, лекцій, методичних матеріалів, підручників і навчальних посібників, проведення занять з конституційного права, муніципального права, забезпечення прав людини в професійній діяльності, а також під час вивчення конституційного права особи на інформацію, удосконалення його реалізації (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 10 грудня 2017 р.);

– *правозастосовній, правовиховній і правороз'яснювальній діяльності* – для розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, методичних рекомендацій з питань, пов'язаних із реалізацією слідчим повноважень у кримінальному провадженні (лист судді Конституційного Суду України від 17 листопада 2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах, серед яких: «Конституція України: шляхи удосконалення» (м. Київ, 26 червня 2015 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 29 жовтня 2015 р.); «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 24 грудня 2015 р.);

«Реформування правоохоронної системи України: стан та перспективи» (м. Київ, 20 травня 2016 р.); «Конституція України: історія, сучасність та перспективи» (м. Київ, 24 червня 2016 р.); «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених» (м. Харків, 17 травня 2017 р.); «Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України» (м. Київ, 29 листопада 2018 р.); «Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації» (м. Хмельницький, 17 травня 2019 р.); «Конституція України в умовах сьогодення» (м. Київ, 24 червня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено в 14 публікаціях, серед яких чотири статті – у наукових фахових виданнях України, одна – у міжнародному науковому періодичному виданні, а також дев'ять тез виступів на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, круглих столах, семінарах.

Структура дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних скорочень, змісту, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з яких 190 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 230 назв і займає 25 сторінок, додатки подано на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** наведено обґрунтування вибору теми дослідження, ступінь її наукової розробки, відображено зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано його методологію та емпіричну базу. Відповідно до результатів дослідження висвітлено основні положення наукової новизни, практичне значення одержаних результатів, зазначено дані про апробацію і публікації результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Науково-теоретичні, історичні та методологічні основи забезпечення доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу» має три підрозділи.

У підрозділі 1.1 «Стан наукового дослідження конституційно-правових основ забезпечення доступу до інформації» проаналізовано наукові праці, у яких досліджено питання доступу до інформації, акцентовано на тому, що останніми роками в наукових колах щодо розуміння прав людини набуває поширення критерій, згідно з яким усі права людини є «природними» зобов'язаннями *erga omnes* (з лат. «щодо всіх»), що є юридичним утіленням універсальності прав людини. Ця концепція засвідчує, що ієрархію будь-яких прав людини вибудувати неможливо. Тому право на інформацію є невід'ємним, природним.

Доведено, що поняття «інформація», «дані», «відомості», «повідомлення», «знання» на побутовому, доктринально-правовому та законодавчому рівнях є синонімічними, визначаються одне через одного, унаслідок чого виникають не тільки термінологічні, а й юридичні колізії.

Встановлено, що «відомостями» необхідно вважати символну, текстову, графічну, числову, візуальну, звукову, комбіновану тощо форму подання інформації. Запропоноване визначення, яке є результатом пізнання, закріплює форму подання інформації, містить невичерпний перелік варіантів такого подання, передбачає необхідність людських знань для подання та сприймання таких відомостей, а також закріплює можливість фіксації відомостей на будь-яких придатних носіях і пристроях.

Обґрунтовано висновок, згідно з яким право на доступ до інформації є конституційним особистим правом кожного, що належить до групи інформаційних прав.

Дисертант поділяє думку Н. В. Кушакової-Костицької, яка стверджує, що основні права, зокрема право на інформацію, задекларовані в Конституції України, мають подеколи нечіткий, синтетичний характер, що зумовлює необхідність їх тлумачення.

Утіленням демократичної політичної системи українського суспільства є право на інформацію. Ознайомлення людини з інформацією стосовно навколишнього середовища, власного правового статусу є конституційним правом кожної людини, оскільки знання інформації є однією з гарантій захисту прав.

Право на доступ до інформації на національному рівні має забезпечуватися наявністю відповідних правових гарантій та чітких, ефективних механізмів здійснення цього права. В країнах Європейського Союзу право на доступ до інформації закріплено в конституціях, положеннях яких реалізуються через закони про доступ до інформації.

У підрозділі 1.2 «Гене́за конституційно-правового закріплення та забезпечення доступу до інформації» з'ясовано, що розглядаючи розвиток права на інформацію в історичному контексті, стає очевидним, що кожне наступне покоління намагалося захистити права людини надійніше, ніж попереднє, забезпечити собі більший обсяг прав та свобод. Кожний крок на історичному шляху надавав нових якостей правам людини і громадянина на інформацію та доступ до неї, однак цей процес відбувався не стихійно, а завдяки постійній боротьбі громадян за свої права та свободи.

Право на доступ до інформації виокремилося з принципу гласності, свободи слова та друку лише в другій половині ХХ століття.

Зазначено, що проголошення «права знати» в країнах Європейського Союзу – це наслідок становлення громадянського суспільства та демократичних процесів, що відбувалися протягом останніх трьох століть.

Саме громадяни скандинавських країн вперше одержали право на інформацію: Швеції, де Конституційний Закон про свободу преси був прийнятий у 1766 р. З часом аналогічні закони були прийняті у Фінляндії (Закон 1951 р.), у Данії та Норвегії. У зазначених країнах відкритість стала принципом, а таємність – винятком.

Предметом регулювання Закону Великої Британії «Про свободу інформації» 2000 р. є доступ до інформації, якою володіють публічні органи або особи, які надають їм послуги.

Аргументовано твердження про те, що, перш ніж право на доступ до інформації як окреме суб'єктивне право знайшло своє закріплення в більшості правових систем, воно пройшло декілька етапів: зародження права на доступ до інформації в межах свободи слова та друку; перші законодавчі спроби закріпити право на доступ до інформації у Швеції та Франції; закріплення в конституціях європейських держав принципу публічності й відкритості під час здійснення державної влади; визнання на міжнародному рівні свободи інформації фундаментальним правом людини (1948); закріплення права на доступ до інформації на національному рівні в країнах усталених демократій (70–80 рр. XX ст.); виокремлення права на доступ до інформації зі свободи інформації на міжнародному рівні (кінець 70-х – початок 80-х років XX ст.).

Нині активно триває процес прийняття та вдосконалення законів у сфері реалізації права на доступ до інформації в країнах Європейського Союзу, метою якого є саме розширення змісту і визначення механізму реалізації права на доступ до інформації.

У підрозділі 1.3 *«Методологія дослідження конституційно-правових основ забезпечення доступу до інформації»* зазначено, що процес пізнання права на інформацію має ґрунтуватися на принципі методологічного плюралізму, що є ознакою свободи наукової творчості та запорукою отримання достовірних знань. Основу наукового дослідження становлять пізнавальні принципи й методологічні підходи, що визначають загальний напрям пізнання. Функціональну ефективність забезпечує послідовне й логічне застосування різних методів, які використовували за горизонталлю.

Зауважено, що запропонована модель методології дослідження права на доступ до інформації надасть можливість комплексно та всебічно висвітлити його сутність і зміст, а також запропонувати практичні рекомендації з удосконалення механізму забезпечення цього права.

На підставі аналізу позицій вітчизняних учених доведено, що структурними елементами методології дослідження конституційно-правового забезпечення права на доступ до інформації є основні теоретичні положення науковців, які вивчали окреслену проблематику, світоглядні принципи, методологічні підходи й методи. Крім того, аргументовано, що найефективнішим у контексті цього дослідження є застосування поліпарадигмальної методології, тобто такої, яка передбачає горизонтальний зріз.

Розділ 2 «Конституційно-правове регулювання й забезпечення доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 2.1 «Конституційно-правове регулювання доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу» присвячено дослідженню реалізації прав, які закріплені в положеннях ст. 34 Конституції України та можуть бути обмежені лише в чітко визначених законом випадках (в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної

конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя). Ця норма ґрунтується на положеннях актів міжнародного законодавства, до яких слід апелювати для того, щоб зрозуміти, наскільки українське законодавство та практика відповідає міжнародним стандартам.

Аналіз конституцій Швеції, Польщі, Чехії, Словаччини дав змогу встановити, що ці країни мають розвинену систему законодавства про право на доступ до інформації. У Швеції принцип відкритого доступу до офіційних документів, який закріплений в Основному Законі, а саме право кожного ознайомлюватися з офіційними документами органів державної влади та бути поінформованими про їх зміст. Польща є однією з перших серед цих країн, де на конституційному рівні було закріплено право на інформацію (1791). У ст. 54 Конституції Польщі, ухваленій 1997 року, кожному забезпечено свободу вираження поглядів, а також збирання та розповсюдження інформації.

Крім того, ст. 17 Хартії основних прав і свобод Чеської Республіки 1992 р. гарантує свободу слова і право на інформацію. У Конституції Словацької Республіки 1992 р. зазначено, що свобода слова й право на інформацію гарантовані як Конституцією, так і національним законодавством.

У підрозділі 2.2 *«Забезпечення права на доступ до інформації органами публічної влади України та країн Європейського Союзу»* встановлено, що законодавство країн Європейського Союзу закріплює обов'язок органів влади провести оцінювання можливих наслідків від розголошення інформації. У практичній діяльності активно застосовують так званий баланс інтересів, який призначений для з'ясування того, чи завдасть розкриття інформації шкоди публічним інтересам або індивідуальним інтересам. Баланс інтересів передбачає зіставлення двох діаметрально протилежних цінностей – наслідків від розкриття та наслідків її обмеження.

Тест «заподіяної шкоди» використовують тоді, коли органи влади зосереджують увагу на потенційній шкоді, що може бути заподіяна інтересам, захищеним законом. Якщо потенційну шкоду, що може бути завдана певним інтересам, можливо порівняти з «протилежними» інтересами, тоді два зазначені вище тести застосовують одночасно.

Констатовано, що майже в усіх країнах Європейського Союзу діють спеціальні уповноважені інституції, на які покладено обов'язок здійснювати контроль за реалізацією права на доступ до інформації. Формат роботи цих інституцій різний, одні функціонують як тимчасові органи, спеціально створені після прийняття законів про доступ до інформації, а в інших країнах – у межах роботи парламентів чи омбудсменів.

У підрозділі 2.3 *«Забезпечення права на доступ до інформації в рішеннях Європейського суду з прав людини»* встановлено, що в рішеннях Суду можна знайти конкретні приклади інформації, яку суспільство має право знати і поширення якої не може зазнавати обмежень. У такому разі відбувається узагальнення факторів для вирішення певних питань, коли права інших людей на інформацію можуть обмежувати права окремих осіб на особисте життя і репутацію.

В умовах сьогодення різноманітними є класифікації прав людини, серед яких позитивні та негативні. Саме ця класифікація корисна тим, що зрозуміло висвітлює сутність прав людини. Негативні права (свободи) – права, для реалізації яких держава нічого не має робити. Позитивні права – це такі, для реалізації яких держава повинна докласти неабияких зусиль, причому це потребує значних матеріальних ресурсів. Зазначене безпосередньо стосується забезпечення права на доступ до інформації.

Європейський суд з прав людини виніс понад десяток рішень та ухвал у справах проти України, у яких так чи інакше йшлося про порушення права на доступ до інформації, безпідставне надання дозволу слідчим органам до джерел інформації, які охороняються законом (журналістів, адвокатів). Це питання стало нагальним і засвідчує необхідність удосконалення правового забезпечення доступу до інформації. Європейський суд з прав людини 2018 р. ухвалив проміжне рішення у справі журналістки Наталії Седлецької проти Генеральної прокуратури України – рішенні, яке є другим в історії Суду, коли було застосовано «Правила 39» щодо ст. 10 Конвенції, яка гарантує свободу висловлювання поглядів. Це рішення Суду надало можливість чітко вказати органу досудового розслідування, що він не має права реалізовувати доступ до будь-якої інформації та даних з телефону журналістки, і тим самим Суд поставив під сумнів правомірність рішення національного суду України.

З огляду на європейський досвід функціонування в низці країн Європейського Союзу омбудсменів або ж Уповноважених з питань інформації, які є органами парламентського контролю, акцентовано на необхідності запровадження і в Україні уповноваженого з інформації, до компетенції якого слід віднести контроль за дотриманням органами публічної влади, підприємствами, установами й організаціями різної форми власності права на доступ до інформації. Більшість омбудсменів країн Європейського Союзу також наділені правом виступати з ініціативою перед парламентом щодо скасування, внесення змін до чинного та прийняття нових законів у цій сфері.

Крім того, у деяких країнах омбудсмени виконують роль квазісудових органів. Вони розглядають скарги осіб про порушення їхніх прав на доступ до інформації та приймають рішення, що мають загальнообов'язковий характер.

На підставі аналізу наукових джерел доведено, що нагальною є необхідність ухвалення нового закону України про інформацію, що має ґрунтуватися на кращих практиках країн Європейського Союзу й розробках національних експертів у цій галузі. Також доцільно конкретизувати особливості обмеження доступу до інформації певного виду (медична, правова, екологічна тощо).

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення забезпечення права на доступ до інформації в Україні на основі досвіду країн Європейського Союзу» містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Юридичні гарантії забезпечення права на інформацію в Україні та країнах Європейського Союзу»* зазначено, що в країнах Європейського Союзу є різні моделі спеціалізованих інституцій у сфері забезпечення права на доступ до інформації.

Встановлено, що важливим елементом механізму реалізації права на інформацію є юридичні гарантії здійснення зазначеного суб'єктивного права. Аргументовано положення, згідно з яким юридичні гарантії здійснення права на інформацію – це спеціальні юридичні засоби, які закріплені в нормах нормативно-правових актів, що регламентують правовідносини у сфері інформації та забезпечують реалізацію зазначеного суб'єктивного права.

На підставі результатів опрацювання наукових джерел і практики окремих країн Європейського Союзу щодо забезпечення права на доступ до інформації виокремлено такі моделі спеціалізованих інституцій: спеціально уповноважений орган контролю за забезпеченням права на доступ до інформації (Швеція, Бельгія, Польща, Естонія тощо); спеціально уповноважений з доступу до інформації або колегіальний орган, що наділений повноваженнями здійснювати парламентський контроль за забезпеченням права на доступ до інформації (Велика Британія, Німеччина, Угорщина, Сербія, Словенія тощо); контролюючий орган, створений при уряді або парламенті, до складу якого входять представники різних гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової), журналісти, представники від громадських правозахисних організацій, муніципалітету (Франція, Португалія).

Найважливішими гарантіями здійснення права на інформацію є: можливість обмеження здійснення права на інформацію лише в передбачених Конституцією України випадках на підставі закону; заборона необґрунтованого засекречування інформації; доступність офіційної інформації для приватних осіб; свобода діяльності засобів масової інформації.

В Україні обстоюють різні позиції щодо створення спеціально уповноваженого підрозділу, органу, упровадження посади Уповноваженого зі здійснення контролю за забезпеченням конституційного права на інформацію. Обґрунтовано, що практика запровадження інституту інформаційного уповноваженого в країнах Європейського Союзу є досить ефективною, оскільки реалізує функції, які стосуються: здійснення моніторингу стану забезпечення права на доступ до інформації; розроблення пропозицій щодо внесення змін і доповнень до законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують сферу доступу до інформації, звернення до органів влади з приводу порушення права на інформацію (обмеження права на доступ до інформації, безпідставні відмови в наданні інформації); налагодження взаємодії з правозахисними організаціями щодо ефективного впровадження кращих практик реалізації права на інформацію.

Доведено, що ефективною є практика Франції, де функціонує Національна комісія з інформації та прав людини, наділена повноваженнями реагувати на факти порушення досліджуваного права шляхом накладення штрафу за порушення відповідних інформаційних прав.

У підрозділі 3.2 «Удосконалення правових підстав обмеження права доступу до інформації в Україні на основі досвіду країн Європейського Союзу» наголошено, що право на доступ до інформації не є абсолютним, але обмеження доступу до інформації можливе лише на підставі норм відповідного закону.

Увагу акцентовано на тому, що слід розрізняти поняття обмежування права на доступ до інформації та його порушення. З'ясовано, що в Україні є непоодинокі

випадки безпідставного обмеження права на доступ до інформації. До цього призводять недосконале законодавство, суперечності (колізії), що підтверджуються численними рішеннями Європейського суду з прав людини, у тому числі рішенням ЄСПЛ (справа журналістки Седлецької проти України).

До сфери повноважень уповноважених (омбудсменів) з питань інформації, які є органами парламентського контролю, віднесено нагляд за діяльністю органів влади щодо забезпечення реалізації права на доступ до інформації. Переважна більшість омбудсменів наділені правом пропонувати парламенту скасувати, вносити зміни до законодавства для виправлення ситуації.

Наприклад, свобода користування інформацією, відповідно до ст. 10 Європейської конвенції з прав людини, передбачає вільне циркулювання в суспільстві будь-якої інформації, крім тієї, поширення якої з чітко визначених у ст. 10 Конвенції причин може бути обмеженим. Стаття 9 дозволяє обмежувати доступ до невизначеного кола інформації на підставі того, що вона «особисто» не стосується громадянина. Зосереджено увагу на невідповідності між обсягом інформації, до якої є вільний доступ за статтею 9 Закону «Про інформацію», та інформацією, яка не підлягає розголошенню.

Згідно з Рекомендацією Ради Європи про доступ до інформації, що перебуває у володінні державних органів, до таких винятків, зокрема, належать: інтереси національної безпеки, суспільної безпеки, громадського порядку, економічного добробуту країни, попередження злочинів або попередження розголошення інформації, отриманої конфіденційно, захист приватного життя та інших легітимних приватних інтересів, водночас, з урахуванням особливої зацікавленості кожної особи в інформації, якою володіють органи влади та яка стосується її особисто. Схожі винятки передбачено і в Модельному законі про свободу інформації.

У підрозділі 3.3 *«Реформування механізму юридичної відповідальності за порушення права на доступ до інформації з урахуванням практик країн Європейського Союзу»* визначено, що, відповідно до ухвалені Директиви від 25 травня 2018 р. «Норми загального захисту даних ЄС», громадяни країн Європейського Союзу мають змогу здійснювати контроль за використанням інформації про них, яка потрапила до мережі Інтернет через покупки в Інтернеті, користування месенджерами, завантаження додатків на гаджети, активні соціальні мережі. Директива надає можливість досить швидко отримати інформацію від організацій, які нею володіють, і право на заборону їхнього використання, виправлення неправильної інформації та повне їх видалення з Інтернету. За запитом користувачів Інтернет-компанія зобов'язана надати інформацію, з якою метою використовують персональні дані особи, чи не передано їх третій стороні.

У контексті вдосконалення юридичної відповідальності в Україні за незаконне використання персональних даних зазначено, що в Європейському Союзі кожен громадянин може надіслати безкоштовний запит щодо використання своїх даних й отримати відповідь. Терміни звернення та отримання відповіді чітко регламентовані й становитимуть один або три місяці, упродовж яких споживач має звернутися до регіонального або європейського органу, що контролює дотримання певних правил.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає у всебічному дослідженні права на доступ до інформації та його забезпечення в Україні та країнах Європейського Союзу. На підставі одержаних результатів сформульовано наукові положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни та мають значення для науки й практики, зокрема:

1. З'ясовано, що зародження права на інформацію як певного компонента відбувалось у складі права людини на вільне вираження думок і поглядів, яке містило в собі право вільно висловлюватися, писати й друкувати, що було закріплено в ст. 11 Декларації прав людини і громадянина (Франція, 1789 р.). Право на інформацію, яке виникло одночасно з першим поколінням політичних прав людини як засіб боротьби за політичну свободу та протидії цензурі, поступово з розвитком інформаційних відносин змінює наповнення, і в умовах формування інформаційного суспільства воно набуло сталого змісту.

2. Доведено, що право на інформацію належить до активних прав людини, яке потребує державного забезпечення та гарантій його забезпечення на законодавчому рівні. Зміст права на доступ до інформації складається з одержання, використання, розпорядження, зберігання та захисту інформації. У країнах Європейського Союзу з метою захисту персональних даних ухвалено нові правила, згідно з якими громадяни ЄС наділені правом отримувати від організацій інформацію про свої персональні дані, а також право на заборону використання їх, виправлення неправдивої інформації та повне їх видалення із всесвітньої мережі Інтернет.

3. Встановлено, що в країнах Європейського Союзу діє законодавство, яке чітко регулює питання права на інформацію та зобов'язує всі держави-учасниці впровадити закони, підзаконні акти й адміністративні положення, які необхідні для забезпечення права на доступ до інформації. За результатами аналізу законодавства країн Європейського Союзу, які регламентують порядок доступу до інформації, встановлено, що в переважній більшості з них стосовно доступу до інформації реалізовано принцип максимального оприлюднення: «Вся інформація, якою володіють публічні органи, підлягає розкриттю; винятки мають бути максимально обмежені, визначені законом, і публічні органи повинні довести виникнення та правомірність таких винятків».

4. На підставі досвіду країн Європейського Союзу запропоновано в Конституції України закріпити право на доступ до інформації, а також право на доступ до інформації про діяльність органів державної влади, органів муніципальної влади й сектору безпеки та оборони разом з правом на доступ до суспільно значущої інформації про діяльність приватних юридичних осіб.

5. Відповідно до результатів опрацювання наукових джерел і практики окремих країн Європейського Союзу щодо забезпечення права на доступ до інформації, виокремлено дієві моделі спеціалізованих інституцій: спеціально уповноважений орган контролю за забезпеченням права на доступ до інформації (Швеція, Бельгія, Польща, Естонія тощо); спеціально уповноважений з доступу до інформації або колегіальний орган, що наділений повноваженнями здійснювати

парламентський контроль за забезпеченням права на доступ до інформації (Велика Британія, Німеччина, Угорщина, Сербія тощо); контролюючий орган, створений при уряді або парламенті, до складу якого входять представники різних гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової), журналісти, представники громадських правозахисних організацій, муніципалітету (Франція, Португалія).

6. Доведено доцільність створення в Україні спеціального, незалежного й уповноваженого органу з питань захисту права на доступ до інформації, чітко закріпити його права й обов'язки, тобто запровадити інформаційного омбудсмена чи інформаційного комісара, оскільки Уповноважений Верховної Ради України з прав людини не має можливості на належному рівні забезпечити контроль за дотриманням права на доступ до інформації в межах наданих йому повноважень.

7. Аргументовано, що встановлений поділ юридичної відповідальності на кримінальну, цивільну, адміністративну й дисциплінарну не відповідає сучасним реаліям розвитку правової думки. Попри відсутність визначення поняття «інформаційна відповідальність» у вітчизняному законодавстві, така відповідальність існує об'єктивно та потребує подальшого вдосконалення в контексті вже наявної практики Європейського Союзу.

8. Обґрунтовано положення стосовно типовості порушень права на доступ до інформації як в Україні, так і в окремих країнах Європейського Союзу; встановлено їх причини, розроблено рекомендації щодо їх усунення. Увагу акцентовано на тому, що слід розрізняти поняття обмежування права на доступ до інформації та його порушення. З'ясовано, що в Україні наявні непоодинокі випадки безпідставного обмеження права на доступ до інформації. Це є наслідком недосконалого законодавства, суперечностей (колізій), що підтверджується рішеннями Європейського суду з прав людини.

9. Гарантії права на інформацію відображено в системі норм і принципів, які забезпечують можливість реалізації прав людини. Можливість особи вільно збирати, зберігати, обробляти та поширювати інформацію забезпечено не лише закріпленням права на доступ до інформації на законодавчому рівні, а й шляхом створення необхідних умов для його реалізації.

10. Запровадження принципу відкритого доступу до офіційних документів у Конституції України надасть можливість громадськості, журналістам і правозахисним організаціям здійснювати належний контроль за державою, муніципальною владою і сектором безпеки й оборони, зокрема для підвищення ефективності протидії корупції.

У міжнародному праві обмеження права на інформацію визначено певними межами їх здійснення, яких повинні дотримуватися всі держави, щоб вони не переросли в правопорушення. Виконання цього завдання покладає на країни високу відповідальність, а також встановлює умови щодо використання правових інструментів, які відповідають вимогам, що склалися в процесі формування міжнародної практики у сфері захисту прав і свобод людини. Водночас право на інформацію як комплексний правовий інститут має у своєму складі неоднорідні за правовою силою права та свободи, які різняться межами й можливостями їх обмеження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у вітчизняних наукових фахових виданнях:

1. Безверха Ю. В. Правове регулювання забезпечення доступу до інформації в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 147–152.
2. Безверха Ю. В. Забезпечення права на доступ до інформації органами публічної влади України та Європейського Союзу: порівняльний аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 88–92.
3. Безверха Ю. В. Використання досвіду країн ЄС для вдосконалення правового регулювання доступу до інформації в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 2. С. 79–83.
4. Богдан Ю. В. Право на інформацію: європейський досвід регулювання. *Держава і право*. 2016. № 74. С. 110–120. (Серія «Юридичні науки»).

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав і видання, які включено до міжнародних наукометричних баз:

5. Bohdan Yu. Legal grounds for restriction of right to data access. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 4. С. 35–40.

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Безверха Ю. В. Історичний аналіз конституційно-правового забезпечення права на доступ до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : тези VII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. Дню юриста України (Київ, 29 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 121–123.
7. Безверха Ю. В. Конституційно-правова природа доступу до публічної інформації. *Конституція України: шляхи удосконалення* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 26 черв. 2015 р.). Київ, 2015. С. 6–8.
8. Безверха Ю. В. Правові гарантії забезпечення права на інформацію. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти* : тези VI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. у рамках відзнач. Всеукр. тижня права, присвяч. річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дню прав людини (Київ, 24 груд. 2015 р.). Київ, 2015. С. 79–81.
9. Безверха Ю. В. Удосконалення правового механізму доступу до інформації в Україні. *Реформування правоохоронної системи України: стан та перспективи* : матеріали загальноакад. підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 20 трав. 2016 р.). Київ, 2016. С. 84–88.
10. Безверха Ю. В. Реалізація конституційного права на доступ до публічної інформації на прикладі окремих європейських країн. *Конституція України: історія, сучасність та перспективи* : матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 24 черв. 2016 р.). Вінниця, 2016. С. 14–16.
11. Богдан Ю. В. Право доступу до інформації про осіб, які вчинили корупційні правопорушення. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 17 трав. 2017 р.). Харків, 2017. С. 29–31.

12. Богдан Ю. В. Право на інформацію в кримінальному процесі: європейський досвід та українські реалії. *Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України* : матеріали круглого столу (Київ, 29 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 5–8.

13. Богдан Ю. В. Право на інформацію як невід’ємне право в Україні та країнах світу. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації* : тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 17 трав. 2019 р.) : у 2 ч. Хмельницький, 2019. Ч. 1. С. 62–66.

14. Богдан Ю. В. Конституційне право людини на інформацію та гарантії його реалізації в Україні. *Конституція України в умовах сьогодення* : зб. тез наук.-практ. круглого столу, присвяч. Дню Конституції України (м. Київ, 24 черв. 2019 р.). Київ, 2019. С. 21–24.

АНОТАЦІЯ

Богдан Ю. В. Конституційно-правові основи забезпечення доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Досліджено право на доступ до інформації в контексті становлення засад інформаційного суспільства, зростання обсягу та посилення значущості інформації для функціонування сучасної держави.

Висвітлено правові засади регулювання права на інформацію в Україні й окремих країнах Європейського Союзу, досвід регулювання права на інформацію в міжнародно-правових документах, здійснено порівняльно-правовий аналіз закріплення права на інформацію в країнах Європейського Союзу.

Окреслено, що в країнах Європейського Союзу діє законодавство, яке чітко регулює питання права на інформацію та зобов’язує всі держави-учасниці впровадити закони, підзаконні акти й адміністративні положення, які необхідні для забезпечення права на доступ до інформації. За результатами аналізу законодавства країн Європейського Союзу, які регламентують порядок доступу до інформації, встановлено, що в переважній більшості з них стосовно доступу до інформації реалізовано принцип максимального оприлюднення: «Уся інформація, якою володіють публічні органи, підлягає розкриттю; винятки мають бути максимально обмежені, визначені законом, і публічні органи повинні довести виникнення та правомірність таких винятків».

На підставі досвіду країн Європейського Союзу запропоновано закріпити в Конституції України право на доступ до інформації, а також право на доступ до інформації про діяльність органів державної влади, органів муніципальної влади й сектору безпеки та оборони разом з правом на доступ до суспільно значущої інформації про діяльність приватних юридичних осіб.

Обґрунтовано необхідність удосконалення механізму реалізації права на доступ до інформації, зокрема усунення недоліків і невідповідності нормативно-

правових актів, які регламентують реалізацію права на доступ до інформації в Україні.

Ключові слова: конституційно-правові основи, право на доступ до інформації, забезпечення, гарантії здійснення, обмеження права на інформацію, право на інформацію в країнах Європейського Союзу.

АННОТАЦИЯ

Богдан Ю. В. Конституционно-правовые основы обеспечения доступа к информации в Украине и странах Европейского Союза. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Исследовано право на информацию в контексте становления основ информационного общества, роста объема и усиления значимости информации для функционирования современного государства. Обоснована целесообразность отнесения права на информацию к третьему поколению прав человека, учитывая исторические условия и особенности их развития, функциональное назначение. Освещены правовые основы регулирования права на информацию в Украине и отдельных странах Европейского Союза, опыт регулирования права на информацию в международно-правовых документах. Осуществлен сравнительно-правовой анализ закрепления права на информацию в странах Европейского Союза.

В Украине сформировались различные позиции по созданию специально уполномоченного подразделения, органа, должности Уполномоченного по осуществлению контроля над обеспечением конституционного права на информацию. Аргументировано, что практика введения института информационного уполномоченного в странах Европейского Союза является достаточно эффективной, поскольку реализует функции, относящиеся к: проведению мониторинга состояния обеспечения права на доступ к информации; разработке предложений по внесению изменений и дополнений в законы и другие нормативно-правовые акты, регламентирующие сферу доступа к информации, обращению в органы власти по поводу нарушения права на информацию (ограничение права на доступ к информации, безосновательные отказы в предоставлении информации); налаживанию взаимодействия с правозащитными организациями по эффективному внедрению лучших практик реализации права на информацию.

Доказано, что эффективной является практика Франции, где функционирует Национальная комиссия по информации и правам человека, наделенная полномочиями реагировать на факты нарушения исследуемого права путем наложения штрафа за нарушение соответствующих информационных прав.

В диссертации сформулированы выводы, что в странах Европейского Союза действует законодательство, которое четко регулирует вопросы права на информацию и обязывает все государства-участники внедрить законы, подзаконные акты и административные положения, необходимые для обеспечения права на

доступ к информации. По результатам анализа законодательства стран Европейского Союза, регламентирующего порядок доступа к информации, подчеркнуто, что в подавляющем большинстве из них относительно доступа к информации реализован принцип максимального обнародования: «Вся информация, которой обладают государственные органы, подлежит раскрытию; исключения должны быть максимально ограничены, определены законом, и публичные органы должны доказать возникновения и правомерность таких исключений».

В работе подробно анализируются конституции отдельных стран Европейского Союза (Швеции, Франции, Польши, Чехии, Словакии и т.д.), на основании чего установлено, что данные страны имеют развитую систему законодательства о праве на доступ к информации. В Швеции действует принцип открытого доступа к официальным документам, который закреплен в Основном Законе, а именно право каждого знакомиться с официальными документами органов государственной власти и быть информированным об их содержании. Польша является одной из первых среди этих стран, где на конституционном уровне было закреплено право на информацию (1791).

На основе опыта стран Европейского Союза предложено в Конституции Украины закрепить право на доступ к информации, а также право на доступ к информации о деятельности органов государственной власти, органов муниципальной власти и сектора безопасности и обороны вместе с правом на доступ к общественно значимой информации о деятельности частных юридических лиц.

В контексте совершенствования юридической ответственности в Украине за незаконное использование персональных данных указано, что в Европейском Союзе каждый гражданин может направить бесплатный запрос об использовании своих данных и получить ответ. Сроки обращения и получения ответа четко регламентированы и должны составлять один или три месяца, в течение которых потребитель должен обратиться в региональный или европейский орган, контролирующий соблюдение определенных правил.

В работе отмечено, что в настоящее время активно идет процесс принятия и совершенствования законов в сфере реализации права на доступ к информации в странах Европейского Союза, целью которого является именно расширение содержания и определение механизма реализации права на доступ к информации.

Ключевые слова: конституционно-правовые основы, право на доступ к информации, обеспечение, гарантии осуществления, ограничения права на информацию, право на информацию в странах Европейского Союза.

SUMMARY

Y. Bohdan. Constitutional-legal framework for granting access to information in Ukraine and EU states. – Manuscript.

Thesis for the degree of the Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.02 – Constitutional Law; Municipal Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

Author analyzes right to data access in the context of informational society evolution, expansion and prioritization of information as basis of modern state functioning.

Principles regulating the right to information in Ukraine and selected EU states, in particular those contained in international legal acts are presented, comparative analysis of right to information entrenchment in EU states is performed.

Is it noted that legal acts of European states clearly regulate all issues related to the right to information and lay an obligation on all member states to implement laws, by laws and administrative provisions required to guarantee the right to information. Analysis shows that the majority of European legal acts regulating the access to information comply with the “maximum disclosure” principle: «All information owned by public bodies is subject to disclosure; exceptions are to be ultimately limited according to the law and public bodies must prove its eligibility».

It is stressed that on the basis of EU practices a proposal is prepared to entrench the right to information in the Constitution of Ukraine along with right to access to data owned by state power bodies, municipal bodies and security/defence sector institutions with right to access to socially significant information on private entities' activity.

Author justifies the need to improve current mechanism of exercising the right to data access, in particular to eliminate disadvantages and discrepancies of Ukrainian legal acts regulating the abovementioned mechanism.

Key words: constitutional-legal framework, right to data access, ensuring, guarantee of enforcement, limitation of right to information, right to information in EU states.